

ЗАТВЕРДЖУЮ

Ректор Національної
академії внутрішніх справ
доктор юридичних наук,
професор

Руслан СЕРБИН

ВИСНОВОК

Національної академії внутрішніх справ про наукову новизну, теоретичне та практичне значення результатів дисертації Лимаря Юрія Володимировича «Позовне провадження у цивільних справах щодо захисту честі, гідності та ділової репутації фізичної особи», поданої на здобуття ступеня доктора філософії з галузі знань 08 «Право» за спеціальністю 081 «Право», затвердженої Вченою радою Національної академії внутрішніх справ від 26 жовтня 2021 (протокол № 20).

ВИТЯГ

з протоколу розширеного засідання кафедри цивільно-правових дисциплін
ННПП Національної академії внутрішніх справ від 17 квітня 2025 року

Присутні:

доктор філософії з галузі знань «Право», доцент Калінюк А.Л. (головуючий), доктор юридичних наук, професор Чурпіта Г.В., доктор юридичних наук, доцент Тихомиров Д.О., кандидат юридичних наук, професор Мироненко В.П., кандидат юридичних наук, доцент Герасимчук Л.В. (науковий керівник), кандидат юридичних наук, доцент Мазур В.В. (рецензент), кандидат юридичних наук, доцент Бобко В.Г., кандидат юридичних наук, доцент Якимець О.І., кандидат юридичних наук, доцент Боровська І.А.; кандидат юридичних наук, доцент Петровський А.В. (рецензент); кандидат юридичних наук, доцент Кирдан Б.В., кандидат юридичних наук, доцент Куцик К.В.; кандидат юридичних наук, доцент Шаповал Л.І., кандидат юридичних наук Бондар С.В.; здобувач ступеня доктора філософії Лимар Ю.В.

З присутніх – 2 доктори юридичних наук та 12 кандидатів юридичних наук – фахівців за профілем поданої на розгляд дисертації.

Порядок денний:

Обговорення дисертаційного дослідження Лимаря Юрія Володимировича «Позовне провадження у цивільних справах щодо захисту честі, гідності та ділової репутації фізичної особи», поданого на здобуття ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 «Право», щодо його рекомендації до розгляду та захисту у разовій спеціалізованій вченій раді.

Слухали:

Доповідь здобувача ступеня доктора філософії Лимаря Юрія Володимировича щодо дисертації на тему «Позовне провадження у цивільних справах щодо захисту честі, гідності та ділової репутації фізичної особи», поданої на здобуття ступеня доктора філософії зі спеціальності 081 «Право».

Актуальність теми дисертаційного дослідження пов'язана з тим, що відповідно до ст. 3 Конституції України, людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека визнані в Україні найвищою соціальною цінністю. Права й свободи людини та їх гарантії визначають зміст і спрямованість діяльності держави. Держава відповідає перед людиною за свою діяльність. Утвердження та забезпечення прав і свобод людини є головним обов'язком держави. У ст. 28 Конституції України презюмується, що кожен має право на повагу до його гідності.

Також відповідно до ст. 297 ЦК України кожен має право на повагу до його гідності та честі. Гідність і честь фізичної особи є недоторканими. Також фізична особа має право на недоторканність своєї ділової репутації (ст. 299 ЦК України). У випадку порушення, невизнання чи оспорення зазначених у ст. 297 та 299 ЦК України особистих немайнових прав фізична особа має право звернутися до суду з позовом про захист, відповідно, гідності, честі та ділової репутації.

В умовах сьогодення в ЦК України фізичну особу розглядають, як носія всього комплексу особистих немайнових прав, проте так було не завжди. У ст. 7 ЦК УРСР, яка діяла з 1963 року, йшлося про захист честі, гідності та ділової репутації. Тобто із 60-х років XX ст. вже було визначено законодавчі підходи до регулювання особистих немайнових відносин.

Правова регламентація честі, гідності та ділової репутації фізичної особи як особистих немайнових благ, а також визначення змісту відповідних особистих немайнових прав зумовлює постійний науковий інтерес до дослідження проблематики судового захисту честі, гідності та ділової репутації фізичної особи.

03 жовтня 2017 р. у зв'язку із ухваленням Закону України «Про внесення змін до Господарського процесуального кодексу України, Цивільного процесуального кодексу України, Кодексу адміністративного судочинства України та інших законодавчих актів» цивільне процесуальне законодавство України зазнало чергової новелізації, що зумовлює необхідність вироблення нових концептуальних засад судового захисту особистих немайнових прав, зокрема права на повагу до гідності та честі, а також права на недоторканість ділової репутації.

З огляду на зазначене, виокремлення процесуальних особливостей розгляду і вирішення судом справ щодо захисту честі, гідності та ділової репутації фізичної

особи, а також формулювання на цій підставі науково обґрунтованих пропозицій, спрямованих на оптимізацію цивільного процесуального законодавства України, є актуальним і перспективним напрямом наукового пошуку.

Метою дисертаційного дослідження є виокремлення особливостей позовного провадження у цивільних справах щодо захисту честі, гідності та ділової репутації фізичної особи.

Для досягнення зазначеної мети поставлено такі завдання:

- проаналізувати стан наукової розробки та визначити методологію дослідження проблематики захисту честі, гідності та ділової репутації фізичної особи у порядку позовного провадження;
- простежити еволюцію правового регулювання інституту позовного провадження у цивільних справах щодо захисту честі, гідності та ділової репутації фізичної особи;
- надати характеристику честі, гідності та діловій репутації фізичної особи як об'єктам судового захисту у порядку цивільного судочинства;
- виокремити передумови звернення до суду із позовом щодо захисту честі, гідності та ділової репутації фізичної особи у порядку позовного провадження;
- охарактеризувати цивільний процесуальний статус учасників цивільних справ щодо захисту честі, гідності та ділової репутації фізичної особи;
- визначити особливості доказів та доказування у цивільних справах щодо захисту честі, гідності та ділової репутації фізичної особи;
- виокремити особливості відкриття позовного провадження у цивільних справах щодо захисту честі, гідності та ділової репутації фізичної особи;
- охарактеризувати підготовче провадження у цивільних справах щодо захисту честі, гідності та ділової репутації фізичної особи;
- виокремити особливості розгляду цивільних справ щодо захисту честі, гідності та ділової репутації фізичної особи по суті;
- виробити пропозиції щодо удосконалення цивільного процесуального законодавства України.

Об'єктом дослідження є суспільні правовідносини, які виникають під час розгляду і вирішення судом цивільних справ щодо захисту честі, гідності та ділової репутації фізичної особи.

Предмет дослідження становить позовне провадження у цивільних справах щодо захисту честі, гідності та ділової репутації фізичної особи.

Наукова новизна отриманих результатів полягає в тому, що дисертація є першим комплексним дослідженням інституту позовного провадження у цивільних справах щодо захисту честі, гідності та ділової репутації фізичної особи. У результаті проведеного дослідження сформульовано та аргументовано низку наукових положень і висновків, які виносяться на захист, зокрема:

вперше:

обґрунтовано недоцільність розгляду справ про захист, честі, гідності та ділової репутації фізичної особи в порядку спрощеного провадження, оскільки вони належать до конвенційних, відтак не можуть бути малозначними;

аргументовано необхідність розширення кола об'єктів – засобів поширення недостовірної інформації, додавши до них мережу Інтернет;

досліджено правове регулювання інституту захисту честі, гідності та ділової репутації в період з 1991 року й до нині, та викладена наукова позиція, відповідно до якої в основу оптимізації інституту захисту честі, гідності та ділової репутації фізичної особи взято принцип фундаменталізації прав людини. Реформування цивільного судочинства повинно бути спрямоване на європеїзацію й модернізацію розгляду та вирішення цивільних справ відповідно до Резолюції Європейського Парламенту від 04 липня 2017 року з рекомендаціями Комісії щодо загальних мінімальних стандартів цивільного судочинства в Європейському Союзі.

удосконалено:

підходи щодо етапів розвитку інституту захисту честі, гідності та ділової репутації фізичної особи у порядку цивільного судочинства, серед яких:

1) зародження правового регулювання захисту честі, гідності та ділової репутації фізичної особи в порядку цивільного судочинства у нормах римського приватного права (I ст. – XVIII ст.);

2) розвиток правового регулювання інституту захисту честі, гідності та ділової репутації фізичної особи в порядку цивільного судочинства у нормах Конституції Пилипа Орлика (XVIII ст. – XIX ст.);

3) розвиток правового регулювання інституту захисту честі, гідності та ділової репутації фізичної особи в порядку цивільного судочинства у нормах цивільного процесуального законодавства УРСР (XX ст. – 2004 р.);

5) еволюція законодавства за часів незалежності України щодо захисту честі, гідності та ділової репутації, як об'єктів цивільного захисту, в процес їх поширення суб'єктами інформаційних правовідносин (з 1991 року по теперішній час);

6) новелізація правового регулювання інституту захисту честі, гідності та ділової репутації фізичної особи в порядку цивільного судочинства у нормах цивільного процесуального законодавства України, в основу якої покладена фундаменталізація прав людини та забезпечення доступності правосуддя як міжнародного стандарту справедливого судочинства (2004 р. – до сьогодні);

науковий підхід, згідно якого у справах про захист честі, гідності та ділової репутації фізичної особи в порядку цивільного судочинства, можуть бути застосовані як загальні (відшкодування збитків, відшкодування моральної (немайнової) шкоди), так і спеціальні (право на відповідь, на спростування недостовірної інформації, заборона поширення недостовірної інформації) способи захисту цивільних прав та інтересів. До спеціальних способів захисту цивільних прав та інтересів автором було запропоновано віднести видалення інформації з мережі Інтернет, вибір способу захисту здійснюється позивачем;

вчення про поняття права на повагу до гідності та честі, під яким розуміють вид і міру можливої та дозволеної поведінки суб'єкта особистих немайнових правовідносин, яка складається із: правомочності фізичної особи на власний розсуд формувати свою самооцінку; правомочності фізичної особи вимагати від посадових і службових осіб вчинення відповідних дій, спрямованих на забезпечення здійснення нею права на повагу до гідності та честі; правомочності

фізичної особи вимагати захисту права на повагу до гідності та честі від протиправних посягань інших осіб;

теоретичні підходи про те, що право на недоторканність ділової репутації – це вид і міра можливої та дозволеної поведінки суб'єкта особистих немайнових правовідносин у сфері правової охорони ділової репутації, яка складається із наступних правомочностей особи: вільно, на власний розсуд визначати свою поведінку у сфері суспільної оцінки її ділових і професійних якостей; вимагати від посадових і службових осіб вчинення відповідних дій, спрямованих на забезпечення здійснення нею права на недоторканність ділової репутації; вимагати захисту права на недоторканність ділової репутації від протиправних посягань інших осіб, а також поновлення відповідного порушеного особистого немайнового права;

дістало подальший розвиток:

наукові судження про те, що слід розуміти під гідністю, честю та діловою репутацією фізичної особи. Гідність – це самооцінка особи. Честь – це суспільна оцінка особи у розрізі її духовних та соціальних цінностей. Ділова репутація фізичної особи – це суспільна оцінка ділових і професійних якостей фізичної особи;

висновок про те, що підставою для судового захисту честі, гідності та ділової репутації фізичної особи є поширення недостовірної інформації, що порушує особисті немайнові права на повагу до гідності та честі або на недоторканність ділової репутації, тобто або завдає шкоди відповідним особистим немайновим благам (честі, гідності, діловій репутації), або перешкоджає особі повно і своєчасно здійснювати відповідні особисті немайнові права;

встановлено, що предметом доказування у справах щодо захисту честі, гідності та ділової репутації фізичної особи є обставини, що підтверджують або спростовують факти порушення особистих немайнових прав на повагу до гідності та честі та (або) права на недоторканність ділової репутації шляхом завдання шкоди відповідним особистим немайновим благам (честі, гідності, діловій репутації), або перешкоджання особі повно і своєчасно здійснювати відповідні особисті немайнові права, або обставини, які мають інше значення для розгляду справи і підлягають встановленню при ухваленні судового рішення;

обґрунтування того, що елементами предмету доказування у цивільних справах щодо захисту честі, гідності та ділової репутації фізичної особи є такі обставини: а) поширення інформації, тобто доведення її до відома хоча б одній особі у будь-який спосіб; б) поширена інформація стосується позивача, який є суб'єктом особистих немайнових прав на повагу до гідності та честі та (або) права на недоторканність ділової репутації; в) поширення недостовірної інформації, тобто такої, яка не відповідає дійсності або викладена неправдиво, тобто містить відомості про події та явища, яких не існувало взагалі або які існували, але відомості про них не відповідають дійсності (неповні або перекохані). При цьому не є предметом судового захисту оціночні судження, думки, переконання, критична оцінка певних фактів і недоліків, які, будучи вираженням суб'єктивної думки і поглядів відповідача, не можна перевірити на предмет їх відповідності дійсності (на відміну від перевірки істинності фактів) і спростувати; г) поширення

інформації, що порушує особисті немайнові права на повагу до гідності та честі та (або) права на недоторканність ділової репутації шляхом завдання шкоди відповідним особистим немайновим благам (честі, гідності, діловій репутації), або перешкоджання особі повно і своєчасно здійснювати відповідні особисті немайнові права;

доведено, що в разі якщо фізична особа, яка звернулася із позовною заявою або до якої пред'явлено позов щодо захисту честі, гідності та ділової репутації, померла або оголошено її померлою, відкриття провадження у справі можливе лише у випадку, якщо предметом спору є право на відповідь щодо недостовірної інформації, яка була поширена стосовно померлої особи, або право на спростування такої інформації;

положення про те, що особливістю змісту резолютивної частини судового рішення у справах щодо захисту честі, гідності та ділової репутації фізичної особи є те, що у такій частині рішення вказується не тільки висновок суду про задоволення позову чи про відмову в позові повністю або частково, але й дані про те, чи було порушено особисте немайнове право особи, яка саме інформація визнана недостовірною та порочить гідність, честь чи ділову репутацію позивача, а також спосіб захисту порушеного особистого немайнового права.

На підставі наведених положень розроблено пропозиції щодо оптимізації цивільного процесуального законодавства України, зокрема пропонується викласти у новій редакції правові норми, що їх містять: ч. 4 ст. 274 ЦПК України, ч. 2 ст. 278 ЦК України.

Практичне значення отриманих результатів полягає у використанні та можливості використання розроблених пропозицій та висновків у: науково-дослідній роботі – під час проведення подальших наукових розвідок у сфері цивільного процесуального права; законотворчій діяльності – в процесі оптимізації цивільного процесуального законодавства України та інших держав; правозастосовній діяльності – під час розгляду і вирішення цивільних щодо захисту честі, гідності та ділової репутації фізичної особи у порядку позовного провадження; освітньому процесі – при викладанні навчальної дисципліни «Цивільний процес» та «Цивільне право», а також при підготовці відповідних навчально-методичних матеріалів.

По завершенню доповіді Лимаря Ю.В. присутніми були поставлені такі **запитання:**

Калінюк А.Л.: На праці яких вчених ви посилалися під час написання дисертаційної роботи?

Відповідь: Дякую за запитання. Необхідно зауважити, що еволюція правової думки в зазначеному контексті з часів проголошення незалежності України і до сьогодні відбувалася за трьома основними напрямками: 1) наукові дослідження, предметом яких є особисте немайнове право на повагу до гідності та честі, а також право на недоторканність ділової репутації (Р. О. Стефанчук (2000), А. О. Церковна (2002), І. В. Саприкіна (2006)); 2) наукові дослідження, предметом яких є особливості правового регулювання та захисту права на честь, гідність та ділову репутацію спеціальних суб'єктів або за особливих умов (О. В. Синегубов (2008),

А. С. Штефан (2013), К. В. Можаровська (2014), В. П. Свердліченко (2018)); 3) наукові дослідження, предметом яких є особливості судового порядку захисту права на честь, гідність та ділову репутацію (Д. Д. Луспеник (2003)).

Поряд із спеціальними науковими дослідженнями проблематика судового захисту честі, гідності та ділової репутації фізичної особи була предметом загальних наукових розвідок з цивільного процесуального права таких вчених-процесуалістів, як-от: В. І. Бобрик, С. С. Бичкова, О. В. Гетманцев, К. В. Гусаров, О. С. Захарова, Я. П. Зейкан, В. В. Комаров, В. М. Кравчук, В. А. Кройтор, Ю. Д. Притика, Ю. Ю. Рябченко, В. І. Тертишніков, С. Я. Фурса, О. І. Угриновська, Є. О. Харитонов, Ю. С. Червоний, Г. В. Чурпіта, М. Й. Штефан та ін.

Кирдан Б.В.: Які методи ви використовували під час написання дисертаційної роботи

Відповідь: Дякую за запитання. Відповідно до поставлених мети і завдань основою методології дослідження стали загальнонаукові та спеціальні методи пізнання правових явищ. Зокрема, історико-правовий метод використовувався для простеження еволюції правового регулювання інституту позовного провадження у цивільних справах щодо захисту честі, гідності та ділової репутації фізичної особи. За допомогою системного методу виокремлено передумови звернення до суду із позовом щодо захисту честі, гідності та ділової репутації фізичної особи, а також процесуальні особливості позовного провадження у відповідних справах. Порівняльно-правовий метод застосовано для визначення загального та особливого у правовому регулюванні інституту позовного провадження у цивільних справах щодо захисту честі, гідності та ділової репутації фізичної особи у законодавстві України та інших країн. За допомогою формально-юридичного методу здійснювалося тлумачення правових категорій, в результаті чого поглиблено та уточнено понятійно-категоріальний апарат інституту позовного провадження у цивільних справах щодо захисту честі, гідності та ділової репутації фізичної особи. Метод дедукції слугував загальним засобом формулювання висновків.

Петровський А.В.: Розтлумачте будь ласка таке поняття як право на недоторканість ділової репутації.

Відповідь: Дякую за запитання. Право на недоторканість ділової репутації – це вид і міра можливої та дозволеної поведінки суб'єкта особистих немайнових правовідносин у сфері правової охорони ділової репутації, яка складається із: правомочності особи вільно, на власний розсуд визначати свою поведінку у сфері суспільної оцінки її ділових і професійних якостей, набута нею за результатами виконання трудових, службових, громадських чи інших обов'язків; правомочності особи вимагати від посадових і службових осіб вчинення відповідних дій, спрямованих на забезпечення здійснення нею права на недоторканість ділової репутації; правомочності особи вимагати захисту права на недоторканість ділової репутації від протиправних посягань інших осіб, а також поновлення відповідного порушеного особистого немайнового права.

Головуючий: Є ще запитання? Немає. Переходимо до обговорення дисертації. Слово надається **науковому керівнику, кандидату юридичних наук, доценту Герасимчук Л.В.**, яка відзначила вагомий науковий внесок Лимаря Ю.В. у дослідженні інституту позовного провадження в цивільних справах щодо захисту честі, гідності та ділової репутації фізичної особи.

Авторові на підставі власних оригінальних досліджень, проведених на належних методологічних засадах, вдалося сформулювати низку вагомих для науки і практики положень, які характеризуються науковою новизною. Так, наукова новизна отриманих результатів полягає у тому, що є першим комплексним дослідженням інституту позовного провадження у цивільних справах щодо захисту честі, гідності та ділової репутації фізичної особи. У результаті проведеного дослідження сформульовано та аргументовано низку наукових положень і висновків, які виносяться на захист.

На основі поставлених завдань і отриманих результатів, а також рекомендацій, дисертанту вдалося досягти поставленої мети і підготувати актуальну й змістовну роботу. Працюючи над дисертацією Лимар Ю.В. проявив себе ініціативним, наполегливим, дисциплінованим та працелюбним аспірантом, людиною з творчим мисленням.

Науковий рівень, зміст, обсяг та оформлення дисертації відповідають вимогам МОН України. Структура роботи характеризується послідовністю та узгодженістю змісту викладених у ній питань. Суттєвих зауважень до мови та стилю викладення матеріалу не має.

Потрібно зазначити, що дисертаційна робота Лимаря Юрія Володимировича «Позовне провадження у цивільних справах щодо захисту честі, гідності та ділової репутації фізичної особи» має самостійний характер, є творчою працею, виконана на достатньому теоретичному рівні і свідчить про належну підготовку автора. Підсумовуючи, можна зазначити, що аспірант провів системну та ґрунтовну роботу, яка має завершений вигляд і може бути рекомендована до розгляду та разового захисту у спеціалізованій вченій раді.

Головуючий: Є ще запитання? Немає. Переходимо до обговорення дисертації. Слово надається **рецензентам:**

Кандидат юридичних наук, доцент Мазур В.В. Дисертаційне дослідження Лимаря Юрія Володимировича «Позовне провадження у цивільних справах щодо захисту честі, гідності та ділової репутації фізичної особи» присвячене актуальному на сьогоднішній день питанню.

Слід наголосити на тому, що правильне та чітке формулювання об'єкта і предмета дисертаційного дослідження дозволило автору сформулювати обґрунтовані та достовірні висновки і рекомендації, що відповідним чином сприяло досягненню поставленої мети в роботі.

Під час проведення дослідження Лимар Ю.В. використав ґрунтовну науково-теоретичну базу, яка містить значний масив наукових та нормативно-правових джерел, що стосуються теми дослідження, а також судову практику з відповідних справ України. Це дозволило критично оцінити і розвинути теоретичні

положення, розроблені попередниками, визначити та врахувати сучасний стан правового регулювання відповідних суспільних відносин.

Дисертантом вдало визначено наукову новизну отриманих результатів дослідження, яка полягає у тому, що дисертація є першим комплексним дослідженням інституту позовного провадження у цивільних справах щодо захисту честі, гідності та ділової репутації фізичної особи. У результаті проведеного дослідження сформульовано та аргументовано низку наукових положень і висновків, які виносяться на захист.

Таким чином, зміст, структура дисертації, коло розглянутих у ній питань та сформульовані результати й пропозиції вказують на те, що автор провів глибоке наукове дослідження. Проведена дисертантом робота свідчить, що основна мета дослідження була досягнута. Автор здійснив глибокий аналіз проблеми, зробив низку теоретичних висновків і пропозицій законодавцю, що збагачують науку цивільного права і процесу й здатні поліпшити чинне законодавство. Результати, отримані в дисертації, можуть бути кваліфіковані як нові, а отримані висновки мають практичне значення та можуть бути використані у різних сферах юридичної практики.

Дисертація Лимаря Юрія Володимировича «Позовне провадження у цивільних справах щодо захисту честі, гідності та ділової репутації фізичної особи» загалом відповідає встановленим МОН України вимогам, тому вона може бути рекомендована до розгляду та разового захисту у спеціалізованій вченій раді на здобуття ступеня доктора філософії з галузі знань 08 «Право» за спеціальністю 081 «Право».

Кандидат юридичних наук, доцент Петровський А.В., який відзначив високий науковий рівень дисертаційного дослідження Лимаря Юрія Володимировича «Позовне провадження у цивільних справах щодо захисту честі, гідності та ділової репутації фізичної особи». У результаті проведеного дослідження сформульовано та обґрунтовано, а також додатково аргументовано низку наукових положень і висновків, які виносяться на захист цивільного законодавства та забезпечення єдності судової практики.

Мета дисертаційного дослідження полягала у виокремленні особливостей позовного провадження у цивільних справах щодо захисту честі, гідності та ділової репутації фізичної особи.

Об'єктом дослідження є суспільні правовідносини, які виникають під час розгляду і вирішення судом цивільних справ щодо захисту честі, гідності та ділової репутації фізичної особи.

Предмет дослідження становить позовне провадження у цивільних справах щодо захисту честі, гідності та ділової репутації фізичної особи.

На підставі вищенаведеного вважаю, що дисертація Лимаря Юрія Володимировича «Позовне провадження у цивільних справах щодо захисту честі, гідності та ділової репутації фізичної особи», яка подана на здобуття ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 «Право» відповідає вимогам, які ставляться до дисертації, та може бути рекомендована до розгляду та захисту у спеціалізованій вченій раді.

В обговоренні дисертаційного дослідження взяли участь:

доктор філософії з галузі знань «Право», доцент Калінюк А.Л., доктор юридичних наук, професор Чурпіта Г.В., доктор юридичних наук, доцент Тихомиров Д.О., кандидат юридичних наук, професор Мироненко В.П., кандидат юридичних наук, доцент Герасимчук Л.В., кандидат юридичних наук, доцент Бобко В.Г., кандидат юридичних наук, доцент Якимець О.І., кандидат юридичних наук, доцент Кирдан Б.В., кандидат юридичних наук, доцент Куцик К.В.; кандидат юридичних наук, доцент Шаповал Л.І., кандидат юридичних наук Бондар С.В.; здобувач ступеня доктора філософії Лимар Ю.В.

ВИСНОВОК

**про наукову новизну, теоретичне та практичне значення
результатів дисертації Лимаря Юрія Володимировича «Позовне
провадження у цивільних справах щодо захисту честі, гідності та ділової
репутації фізичної особи»**

Обґрунтування вибору теми дослідження. Відповідно до ст. 3 Конституції України, людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека визнані в Україні найвищою соціальною цінністю. Права й свободи людини та їх гарантії визначають зміст і спрямованість діяльності держави. Держава відповідає перед людиною за свою діяльність. Утвердження та забезпечення прав і свобод людини є головним обов'язком держави.

У ст. 28 Конституції України презюмується, що кожен має право на повагу до його гідності.

Також відповідно до ст. 297 ЦК України кожен має право на повагу до його гідності та честі. Гідність і честь фізичної особи є недоторканими. Також фізична особа має право на недоторканність своєї ділової репутації (ст. 299 ЦК України). У випадку порушення, невизнання чи оспорення зазначених у ст. 297 та 299 ЦК України особистих немайнових прав фізична особа має право звернутися до суду з позовом про захист, відповідно, гідності, честі та ділової репутації.

В умовах сьогодення в ЦК України фізичну особу розглядають, як носія всього комплексу особистих немайнових прав, проте так було не завжди. У ст. 7 ЦК УРСР, яка діяла з 1963 року, йшлося про захист честі, гідності та ділової репутації. Тобто із 60-х років XX ст. вже було визначено законодавчі підходи до регулювання особистих немайнових відносин.

Правова регламентація честі, гідності та ділової репутації фізичної особи як особистих немайнових благ, а також визначення змісту відповідних особистих немайнових прав зумовлює постійний науковий інтерес до дослідження проблематики судового захисту честі, гідності та ділової репутації фізичної особи.

Необхідно зауважити, що еволюція правової думки в зазначеному контексті з часів проголошення незалежності України і до сьогодні відбувалася за трьома основними напрямками: 1) наукові дослідження, предметом яких є особисте немайнове право на повагу до гідності та честі, а також право на недоторканність ділової репутації (Р. О. Стефанчук (2000), А. О. Церковна (2002), І. В. Саприкіна (2006)); 2) наукові дослідження, предметом яких є особливості правового

регулювання та захисту права на честь, гідність та ділову репутацію спеціальних суб'єктів або за особливих умов (О. В. Синегубов (2008), А. С. Штефан (2013), К. В. Можаровська (2014), В. П. Свердліченко (2018)); 3) наукові дослідження, предметом яких є особливості судового порядку захисту права на честь, гідність та ділову репутацію (Д. Д. Луспеник (2003)).

Поряд із спеціальними науковими дослідженнями проблематика судового захисту честі, гідності та ділової репутації фізичної особи була предметом загальних наукових розвідок з цивільного процесуального права таких вчених-процесуалістів, як-от: В. І. Бобрик, С. С. Бичкова, О. В. Гетманцев, К. В. Гусаров, О. С. Захарова, Я. П. Зейкан, В. В. Комаров, В. М. Кравчук, В. А. Кройтор, Ю. Д. Притика, Ю. Ю. Рябченко, В. І. Тертишніков, С. Я. Фурса, О. І. Угриновська, Є. О. Харитонов, Ю. С. Червоний, Г. В. Чурпіта, М. Й. Штефан та ін.

03 жовтня 2017 р. у зв'язку із ухваленням Закону України «Про внесення змін до Господарського процесуального кодексу України, Цивільного процесуального кодексу України, Кодексу адміністративного судочинства України та інших законодавчих актів» цивільне процесуальне законодавство України зазнало чергової новелізації, що зумовлює необхідність вироблення нових концептуальних засад судового захисту особистих немайнових прав, зокрема права на повагу до гідності та честі, а також права на недоторканість ділової репутації.

З огляду на зазначене, виокремлення процесуальних особливостей розгляду і вирішення судом справ щодо захисту честі, гідності та ділової репутації фізичної особи, а також формулювання на цій підставі науково обґрунтованих пропозицій, спрямованих на оптимізацію цивільного процесуального законодавства України, є актуальним і перспективним напрямом наукового пошуку.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами, грантами. Дисертаційне дослідження ґрунтується на основних положеннях Стратегії розвитку системи правосуддя та конституційного судочинства на 2021–2023 роки, затвердженої Указом Президента України від 11 червня 2021 року № 231/2021, Стратегії розвитку вищої освіти в Україні на 2022–2032 року, затвердженої Розпорядженням Кабінету Міністрів України від 23 лютого 2022 року №286-р, Тематики наукових досліджень і науково-технічних (експериментальних) розробок на 2022-2024 роки, затвердженої наказом Міністерства внутрішніх справ України від 11 червня 2020 року № 454), а також основних напрямів наукових досліджень Національної академії внутрішніх справ на 2021–2024 роки (рішення Вченої ради НАВС від 21 грудня 2020 року (протокол №23)), річних планів науково-дослідних і дослідно-конструкторських робіт Національної академії внутрішніх справ на 2021–2025 роки.

Мета і завдання дослідження відповідно до предмета та об'єкта дослідження. Метою дисертаційного дослідження є виокремлення особливостей позовного провадження у цивільних справах щодо захисту честі, гідності та ділової репутації фізичної особи.

Для досягнення зазначеної мети поставлено такі *завдання*:

- проаналізувати стан наукової розробки та визначити методологію дослідження проблематики захисту честі, гідності та ділової репутації фізичної особи у порядку позовного провадження;

- простежити еволюцію правового регулювання інституту позовного провадження у цивільних справах щодо захисту честі, гідності та ділової репутації фізичної особи;

- надати характеристику честі, гідності та діловій репутації фізичної особи як об'єктам судового захисту у порядку цивільного судочинства;

- виокремити передумови звернення до суду із позовом щодо захисту честі, гідності та ділової репутації фізичної особи у порядку позовного провадження;

- охарактеризувати цивільний процесуальний статус учасників цивільних справ щодо захисту честі, гідності та ділової репутації фізичної особи;

- визначити особливості доказів та доказування у цивільних справах щодо захисту честі, гідності та ділової репутації фізичної особи;

- виокремити особливості відкриття позовного провадження у цивільних справах щодо захисту честі, гідності та ділової репутації фізичної особи;

- охарактеризувати підготовче провадження у цивільних справах щодо захисту честі, гідності та ділової репутації фізичної особи;

- виокремити особливості розгляду цивільних справ щодо захисту честі, гідності та ділової репутації фізичної особи по суті;

- виробити пропозиції щодо удосконалення цивільного процесуального законодавства України.

Об'єктом дослідження є суспільні правовідносини, які виникають під час розгляду і вирішення судом цивільних справ щодо захисту честі, гідності та ділової репутації фізичної особи.

Предмет дослідження становить позовне провадження у цивільних справах щодо захисту честі, гідності та ділової репутації фізичної особи.

Методи дослідження. Відповідно до поставлених мети і завдань основою методології дослідження стали загальнонаукові та спеціальні методи пізнання правових явищ. Зокрема, історико-правовий метод використовувався для простеження еволюції правового регулювання інституту позовного провадження у цивільних справах щодо захисту честі, гідності та ділової репутації фізичної особи (*підрозділ 1.2*). За допомогою системного методу виокремлено передумови звернення до суду із позовом щодо захисту честі, гідності та ділової репутації фізичної особи, а також процесуальні особливості позовного провадження у відповідних справах (*підрозділи 2.1, 3.1–3.3*). Порівняльно-правовий метод застосовано для визначення загального та особливого у правовому регулюванні інституту позовного провадження у цивільних справах щодо захисту честі, гідності та ділової репутації фізичної особи у законодавстві України та інших країн (*підрозділи 1.3, 2.1–2.3, 3.1–3.3*). За допомогою формально-юридичного методу здійснювалося тлумачення правових категорій, в результаті чого поглиблено та уточнено понятійно-категоріальний апарат інституту позовного провадження у цивільних справах щодо захисту честі, гідності та ділової репутації фізичної особи (*підрозділи 1.3, 2.2, 2.3*). Метод дедукції слугував загальним засобом формулювання висновків (*усі розділи*).

Наукова новизна отриманих результатів полягає в тому, що дисертація є першим комплексним дослідженням інституту позовного провадження у цивільних справах щодо захисту честі, гідності та ділової репутації фізичної особи. У результаті проведеного дослідження сформульовано та аргументовано низку наукових положень і висновків, які виносяться на захист, зокрема:

вперше:

обґрунтовано недоцільність розгляду справ про захист, честі, гідності та ділової репутації фізичної особи в порядку спрощеного провадження, оскільки вони належать до конвенційних, відтак не можуть бути малозначними;

аргументовано необхідність розширення кола об'єктів – засобів поширення недостовірної інформації, додавши до них мережу Інтернет;

досліджено правове регулювання інституту захисту честі, гідності та ділової репутації в період з 1991 року й до нині, та викладена наукова позиція, відповідно до якої в основу оптимізації інституту захисту честі, гідності та ділової репутації фізичної особи взято принцип фундаменталізації прав людини. Реформування цивільного судочинства повинно бути спрямоване на європеїзацію й модернізацію розгляду та вирішення цивільних справ відповідно до Резолюції Європейського Парламенту від 04 липня 2017 року з рекомендаціями Комісії щодо загальних мінімальних стандартів цивільного судочинства в Європейському Союзі.

удосконалено:

підходи щодо етапів розвитку інституту захисту честі, гідності та ділової репутації фізичної особи у порядку цивільного судочинства, серед яких:

1) зародження правового регулювання захисту честі, гідності та ділової репутації фізичної особи в порядку цивільного судочинства у нормах римського приватного права (I ст. – XVIII ст.);

2) розвиток правового регулювання інституту захисту честі, гідності та ділової репутації фізичної особи в порядку цивільного судочинства у нормах Конституції Пилипа Орлика (XVIII ст. – XIX ст.);

3) розвиток правового регулювання інституту захисту честі, гідності та ділової репутації фізичної особи в порядку цивільного судочинства у нормах цивільного процесуального законодавства УРСР (XX ст. – 2004 р.);

5) еволюція законодавства за часів незалежності України щодо захисту честі, гідності та ділової репутації, як об'єктів цивільного захисту, в процес їх поширення суб'єктами інформаційних правовідносин (з 1991 року по теперішній час);

6) новелізація правового регулювання інституту захисту честі, гідності та ділової репутації фізичної особи в порядку цивільного судочинства у нормах цивільного процесуального законодавства України, в основу якої покладена фундаменталізація прав людини та забезпечення доступності правосуддя як міжнародного стандарту справедливого судочинства (2004 р. – до сьогодні);

науковий підхід, згідно якого у справах про захист честі, гідності та ділової репутації фізичної особи в порядку цивільного судочинства, можуть бути застосовані як загальні (відшкодування збитків, відшкодування моральної (немайнової) шкоди), так і спеціальні (право на відповідь, на спростування

недостовірної інформації, заборона поширення недостовірної інформації) способи захисту цивільних прав та інтересів. До спеціальних способів захисту цивільних прав та інтересів автором було запропоновано віднести видалення інформації з мережі Інтернет, вибір способу захисту здійснюється позивачем;

вчення про поняття права на повагу до гідності та честі, під яким розуміють вид і міру можливої та дозволеної поведінки суб'єкта особистих немайнових правовідносин, яка складається із: правомочності фізичної особи на власний розсуд формувати свою самооцінку; правомочності фізичної особи вимагати від посадових і службових осіб вчинення відповідних дій, спрямованих на забезпечення здійснення нею права на повагу до гідності та честі; правомочності фізичної особи вимагати захисту права на повагу до гідності та честі від протиправних посягань інших осіб;

теоретичні підходи про те, що право на недоторканність ділової репутації – це вид і міра можливої та дозволеної поведінки суб'єкта особистих немайнових правовідносин у сфері правової охорони ділової репутації, яка складається із наступних правомочностей особи: вільно, на власний розсуд визначати свою поведінку у сфері суспільної оцінки її ділових і професійних якостей; вимагати від посадових і службових осіб вчинення відповідних дій, спрямованих на забезпечення здійснення нею права на недоторканність ділової репутації; вимагати захисту права на недоторканність ділової репутації від протиправних посягань інших осіб, а також поновлення відповідного порушеного особистого немайнового права;

дістало подальший розвиток:

наукові судження про те, що слід розуміти під гідністю, честю та діловою репутацією фізичної особи. Гідність – це самооцінка особи. Честь – це суспільна оцінка особи у розрізі її духовних та соціальних цінностей. Ділова репутація фізичної особи – це суспільна оцінка ділових і професійних якостей фізичної особи;

висновок про те, що підставою для судового захисту честі, гідності та ділової репутації фізичної особи є поширення недостовірної інформації, що порушує особисті немайнові права на повагу до гідності та честі або на недоторканність ділової репутації, тобто або завдає шкоди відповідним особистим немайновим благам (честі, гідності, діловій репутації), або перешкоджає особі повно і своєчасно здійснювати відповідні особисті немайнові права;

встановлено, що предметом доказування у справах щодо захисту честі, гідності та ділової репутації фізичної особи є обставини, що підтверджують або спростовують факти порушення особистих немайнових прав на повагу до гідності та честі та (або) права на недоторканність ділової репутації шляхом завдання шкоди відповідним особистим немайновим благам (честі, гідності, діловій репутації), або перешкоджання особі повно і своєчасно здійснювати відповідні особисті немайнові права, або обставини, які мають інше значення для розгляду справи і підлягають встановленню при ухваленні судового рішення;

обґрунтування того, що елементами предмету доказування у цивільних справах щодо захисту честі, гідності та ділової репутації фізичної особи є такі обставини: а) поширення інформації, тобто доведення її до відома хоча б одній

особі у будь-який спосіб; б) поширена інформація стосується позивача, який є суб'єктом особистих немайнових прав на повагу до гідності та честі та (або) права на недоторканість ділової репутації; в) поширення недостовірної інформації, тобто такої, яка не відповідає дійсності або викладена неправдиво, тобто містить відомості про події та явища, яких не існувало взагалі або які існували, але відомості про них не відповідають дійсності (неповні або перекручені). При цьому не є предметом судового захисту оціночні судження, думки, переконання, критична оцінка певних фактів і недоліків, які, будучи вираженням суб'єктивної думки і поглядів відповідача, не можна перевірити на предмет їх відповідності дійсності (на відміну від перевірки істинності фактів) і спростувати; г) поширення інформації, що порушує особисті немайнові права на повагу до гідності та честі та (або) права на недоторканість ділової репутації шляхом завдання шкоди відповідним особистим немайновим благам (честі, гідності, діловій репутації), або перешкоджання особі повно і своєчасно здійснювати відповідні особисті немайнові права;

доведено, що в разі якщо фізична особа, яка звернулася із позовною заявою або до якої пред'явлено позов щодо захисту честі, гідності та ділової репутації, померла або оголошено її померлою, відкриття провадження у справі можливе лише у випадку, якщо предметом спору є право на відповідь щодо недостовірної інформації, яка була поширена стосовно померлої особи, або право на спростування такої інформації;

положення про те, що особливістю змісту резолютивної частини судового рішення у справах щодо захисту честі, гідності та ділової репутації фізичної особи є те, що у такій частині рішення вказується не тільки висновок суду про задоволення позову чи про відмову в позові повністю або частково, але й дані про те, чи було порушено особисте немайнове право особи, яка саме інформація визнана недостовірною та порочить гідність, честь чи ділову репутацію позивача, а також спосіб захисту порушеного особистого немайнового права.

На підставі наведених положень розроблено пропозиції щодо оптимізації цивільного процесуального законодавства України, зокрема пропонується викласти у новій редакції правові норми, що їх містять: ч. 4 ст. 274 ЦПК України, ч. 2 ст. 278 ЦК України.

Практичне значення отриманих результатів полягає у використанні та можливості використання розроблених пропозицій та висновків:

- у науково-дослідній роботі – під час проведення подальших наукових розвідок у сфері цивільного процесуального права (акт впровадження Національної академії внутрішніх справ від 27 березня 2025 року);

- у законотворчій діяльності – в процесі оптимізації цивільного процесуального законодавства України та інших держав (акт впровадження Народного депутата України, члена Комітету Верховної Ради України з питань гуманітарної та інформаційної політики Олександра Санченка від 18 квітня 2025 року);

- у правозастосовній діяльності – під час розгляду і вирішення цивільних щодо захисту честі, гідності та ділової репутації фізичної особи у

порядку позовного провадження (акт впровадження Адвокатського об'єднання «ЕТОРУМ» від 27 березня 2025 року);

– в освітньому процесі – при викладанні навчальної дисципліни «Цивільний процес» та «Цивільне право», а також при підготовці відповідних навчально-методичних матеріалів (акт впровадження Національної академії внутрішніх справ від 27 березня 2025 року).

Апробація матеріалів дисертації. Результати дисертаційного дослідження оприлюднено на чотирьох міжнародних науково-практичних конференціях: IX міжнародній науково-практичній конференції «Perspectives of contemporary science: theory and practice» (м. Львів, 14–16 жовтня 2024 р.); III міжнародній науково-практичній конференції «Current trends in scientific research development» (Бостон (США), 17–19 жовтня 2024 р.); III міжнародній науково-практичній конференції «Scientific research: modern challenges and future prospects» (Мюнхен (Німеччина), 21–23 жовтня 2024 р.); II міжнародній науково-практичній конференції «Science in the modern world: innovations and challenges» (Торонто (Канада), 24–26 жовтня 2024 р.).

Публікації. Основні положення та висновки дисертації оприлюднено в трьох наукових статтях у фахових юридичних виданнях України, а також у шести тезах виступів на науково-практичних заходах, зокрема:

Наукові праці, в яких опубліковані основні наукові результати дисертації:

1. Лимар Ю. В. Предмет доказування у цивільних справах щодо захисту честі, гідності та ділової репутації фізичної особи. *Успіхи і досягнення у науці*. 2024. № 5 (5). С. 148–157. URL: <http://perspectives.pp.ua/index.php/sas/article/view/13364>.

2. Лимар Ю. В. Цивільний процесуальний статус сторін у справах щодо захисту честі, гідності та ділової репутації фізичної особи. *Актуальні питання у сучасній науці*. 2024. № 7 (25). С. 400–410. URL: <http://perspectives.pp.ua/index.php/sn/article/view/13054/13116>.

3. Лимар Ю. В. Розгляд цивільних справ щодо захисту честі, гідності та ділової репутації фізичної особи по суті. *Наука і техніка сьогодні*. 2014. № 11 (39). С. 92–102. URL: <http://perspectives.pp.ua/index.php/nts/article/view/15838>.

Наукові праці, які засвідчують апробацію матеріалів дисертації:

1. Лимар Ю. В. Участь третіх осіб у цивільних справах щодо захисту честі, гідності та ділової репутації фізичної особи. *Perspectives of contemporary science: theory and practice* : тези IX Міжнар. наук.-практ. конф. (Львів, 14–16 жовт. 2024 р.). Львів, 2024. С. 1359–1365.

2. Лимар Ю. В. Передумови звернення до суду із позовом щодо захисту честі, гідності та ділової репутації фізичної особи у порядку позовного провадження. *Current trends in scientific research development* : тези III Міжнар. наук.-практ. конф. (Бостон, США, 17–19 жовт. 2024 р.). Бостон, 2024. С. 616–622.

3. Лимар Ю. В. Юридична природа та підстави судового захисту права на повагу до гідності та честі, а також права на недоторканість ділової репутації. *Scientific research: modern challenges and future prospects* : тези III Міжнар. наук.-практ. конф. (Мюнхен, Німеччина, 21–23 жовт. 2024 р.). Мюнхен, 2024. С. 490–496.

4. Лимар Ю. В. Спеціальні способи захисту права на повагу до гідності та честі, а також права на недоторканість ділової репутації. *Science in the modern world: innovations and challenges* : тези II Міжнар. наук.-практ. конф. (Торонто, Канада, 24–26 жовт. 2024 р.). Торонто, 2024. С. 705–710.

5. Лимар Ю. В. Дотримання гідності, честі та ділової репутації політичними діячами у своїй професійній діяльності. *Регулювання приватно-правових відносин в умовах сьогодення* : матеріали кафедр. наук.-теорет. круглого столу (Київ, 2024 р.). Київ, 2024. С. 137-142.

6. Лимар Ю. В. Право на захист гідності, честі та ділової репутації суб'єктами владних повноважень. *Цивільне право в сучасних умовах: проблема та перспективи* : матеріали міжкафедр. наук.-практ. круглого столу, присвяч. Дню юриста в Україні (Київ, 8 жовт. 2024 р.). Київ, 2024. С. 26–28.

Характеристика особистості здобувача. Лимар Юрій Володимирович, 1985 року народження. З вересня 2021 року аспірант заочної форми навчання кафедри цивільно-правових дисциплін НАВС. У 2007 році закінчив Київський національний університет внутрішніх справ за спеціальністю «Правознавство» (диплом спеціаліста). На сьогодні адвокат, викладач кафедри цивільно-правових дисциплін навчально-наукового інституту права та психології НАВС.

Оцінка мови та стилю дисертації. Дисертація написана з правильним вживанням юридичної та спеціальної термінології. Стиль викладення в дисертації матеріалів досліджень, наукових положень, висновків і рекомендацій забезпечують легкість і доступність їх сприйняття.

У результаті попередньої експертизи дисертації Лимаря Ю.В.. і повноти публікації основних результатів дослідження

УХВАЛЕНО:

1. Затвердити висновок про наукову новизну, теоретичне та практичне значення результатів дисертації Лимаря Юрія Володимировича «Позовне провадження у цивільних справах щодо захисту честі, гідності та ділової репутації фізичної особи».

2. Констатувати, що за актуальністю, ступенем новизни, обґрунтованістю, науковою та практичною цінністю здобутих результатів дисертація Лимаря Юрія Володимировича відповідає спеціальності 081 «Право» та вимогам Порядку підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук у закладах вищої освіти (наукових установах), затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 23 березня 2016 року № 261 (зі змінами й доповненнями), наказу Міністерства освіти і науки України «Про затвердження Вимог до оформлення дисертації» від 12 січня 2017 року № 40 (зі змінами й доповненнями) та Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 р. № 44 (зі змінами й доповненнями).

3. Рекомендувати дисертацію Лимаря Юрія Володимировича «Позовне провадження у цивільних справах щодо захисту честі, гідності та ділової репутації фізичної особи» до разового захисту на здобуття ступеня доктора філософії у спеціалізованій вченій раді за спеціальністю 081 «Право».

Результати голосування присутніх на засіданні докторів та кандидатів наук за профілем поданої на розгляд дисертації: за – 14, проти – немає, таких, що утримались – немає.

**Голова засідання –
завідувач кафедри цивільно-правових дисциплін ННІП
Національної академії внутрішніх справ,
доктор філософії з галузі знань «Право»,
доцент**

Анжела КАЛІНЮК

